

Politiikkaa Hölderlinin kiertoradalla

Teatterikorkeakoululla järjestettiin joulun alla konferenssi Friedrich Hölderlinistä. Seminaarikutsussa lupailtiin, että päivän kuluessa perehdyttäisiin runoilijan näkemyksiin rytmin, mitan ja taideteoksen poliittisuudesta. Esitelmissä keskityttiin kuitenkin pikemmin Heideggerin Hölderlin-tulkintaan, Kantin ja Badioun vallankumousajatteluun sekä Brechtin teatteriteorian poliittisuuteen. Vaikka Hölderlinin tarkastelu jäi monin paikoin harmittavan kursoriseksi, monilukuiselle yleisölle piisasi hyvin esitettyjä ja yllättäviä ajattelun aiheita.

Suomalaisessa filosofiasa Hölderlin-seminaari on odottamaton ellei suorastaan anomaalinen tapahtuma. Vaikka Esa Kirkkopellon suomennos *Huomautuksia Sofokleen kääntämisestä* (2001) onkin lisännyt runoilijan tunnettuutta, Hölderlin on Suomessa varsin marginaalinen runoilija. Siksi kokoontuminen ylipäänsä ja erityisesti puheenvuorojen tiivis kytkeytyminen filosofiaan riemastuttivat saksalaisen ajattelun harrastajaa. Yllättävää oli myös, että paikalla oli koko seminaarin ajan viittisenkymmentä varsin eri-ikäistä ihmistä: moinen yleisömenestys ei vastaa käsitystä Hölderlinin suhteellisesta tuntemat-

tomuudesta Suomen akateemisessa maailmassa.

Esitelmät eivät liittyneet Hölderliniin itseensä kovin kiinteästi, mutta se ei riittänyt kumoamaan seminaarin merkitystä. Oli silti pettymys tajuta, kuinka vähän puheenvuorot täyttivät seminaarikutsussa annettuja lupauksia: Tavoitteeksi oli mainittu pohdiskella Hölderlinin mitan (*das Maß*) yhteiskunnallis-historiallista ulottuvuutta, runoilijan poliittisia ajatuksia ja niiden vaikutusta hänen tuotantoonsa sekä taideteoksen komposition mahdollisuutta merkitä poliittisesti. Oli myös luvattu miettiä, ”onko taiteellisen muotoilun ja poliittisen muotoilemisen välillä mahdollista löytää yhteistä mitta”

ja jopa ”millä tavoin rytmi ja mitta kohtaavat toisensa nykyisissä taiteellisissa, poliittisissa ja filosofisissa käytännöissä”.

Ainoa puheenvuoro, joka liittyi alusta loppuun Hölderliniin, oli seminaarin toteutuksesta vastanneen Esa Kirkkopellon erinomainen avausesitelmä. Kirkkopelto puhui taideteoksesta yhteiskunnallisen muutoksen suunnannäyttäjänä ja runoilijan tehtävästä tulkita vallankumouksen epäonnistumista ”puutteen aikoina” (*in dürftiger Zeit*). Varsin tekstilähtöisessä esitelmässä nostettiin esiin Hölderlinin Sofokleskirjoituksissa puitu ajatus kesuurasta katkoksenä, joka tasapainottaa yhteismitattomia osia. Toisaalta ko-

rostettiin mahdollisuutta ymmärtää kesuura historiallisena ja tulkinnallisena vallankumouksena.

Eniten ajatuksia herätti Hölderlinin Sofokles-tekstien avulla kehitelty viittaus, että kesuurin paikka voisi olla ikään kuin vasta jälkikäteen ymmärretty leikkauspiste. Se voisi sijoittua mihin tahansa historialliseen hetkeen, palauttaa mitattomuuteen eksyneelle ihmiselle ymmärryksen aina vaikuttaneesta kohtalokkaasta ihmisyyden mitasta. Ajatuksen voi tulkita, kuten Hölderlin itse teki, sekä poliittista että eettis-teologista historiaa koskevana. Rytmin katkos paljastaisi tällöin kenties rytmin eli olemismahdollisuuksien tai kohtalon todellisuuden.

Kesuuran kumouksellisuus

Samuel Weberin puheenvuoro maanpäällisestä mitasta (Hölderlinin kysymys *Gibt's auf Erden ein Maas?*) oli taitavasti johdateltu. Esitelmöitsijällä oli kuitenkin vähintään ajankäytöllisiä ongelmia päästä yli Heideggerin Hölderlinistä ja toisesta maailmansodasta, sillä runoilijan itsensä tulkintaan tartuttiin kunnolla vasta esitelmän viimeisten minuuttien aikana. Hölderliniä analysoitiin joka tapauksessa perustellusti ja tiiviisti. Käsittelyaikojen epäsuhta kumminkin turhautti jossain määrin, koska Weberin ilmeinen nerokkuus olisi takuulla paljastanut vaikka mitä Hölderlinin suhteesta historiaan, kansaan ja kohtaloon. Puheenvuoron herättämät kysymykset mitan singularisuudesta ja kesuurin tai poliittisesti kumouksellisen tapahtumisen negatiivisuudesta ennätti onneksi esittää kahvitauolla.

Mitan singularisuuden sekä kaikille yhteisenä että yhteisyyden kautta yksilöivänä Weber pystyi selittämään muutamalla lauseella. Hän vertasi mittaa kuolemaan, joka on kaikille yhteinen rajallisuus mutta joka toisaalta kohdataan aina jakamattoman omana ja yksilön toisista erottavana. Weber kuitenkin pitäytyi väittämässään, että kesuurin mieltäminen negatiivisuudeksi tai hiljaisuudeksi kumoaisi rytmin tai tapahtumisen dynaamisuuden. We-

berin tulkinnan mukaan historian ja kielen rytmin katkoksellisuus ei ole negatiivisuutta, koska negatiivisuus on kiinnostavaa ja staattista, kun taas historia ja rytmi ovat olemuksellisesti liikkeessä ajassa. Tätä negatiivisuus- ja kesuurakäsitystä vastaan olisi helppo viskata koko Hegelin ajattelu ja erityisesti *Wissenschaft der Logik* (1812–1816), mutta myös Hölderlinin oma huomautus: ”Traaginen *transport* [ts. kesuura] on näet itse asiassa tyhjä ja kaikkein sitoutumattomin.”

Nikolaus Müller-Schollin esitelmä avautui kokonaisuutena helpommin kuin Weberin. Näin oli siitä huolimatta, että keskiöön nousi Hölderlinin sijaan Brecht. Brecht-tulkintana esitys oli mainio: erityisen hyvin konkretisoitui ajatus, että käännoistä ja kumouksellista näytelmää jäsentää ratkaisematon ristiriita ja epäsuoruuksisuus, joka vertautuu Sofokleen Antigonen toimintaan. Müller-Scholl vastasi niin ikään seminaarin ainoasta rytmin merkityksen havainnollistuksesta verratessaan Brechtin katkoksellista Shakespeare-käännöstä aiempaan sulavan jambiseen käännökseen. Kiinnostusta herätti myös Hölderliniltä peräisin oleva ajatus radikaalista kääntämisestä eli kielen käännoksestä, joka itsessään vaatii muutosta myös siihen kieleen, johon käännoös tehdään.

Müller-Schollin mukaan Brechtin Shakespeare-käännös osoittaa elävästi, kuinka hengen pidättäminen – juoksevan hengityksen katkoksellisuus ja hätäisyys – kuvaa näytelmän esittämässä historiallisessa tilanteessa valkenevaa poliittista repressiota. Jambisten runomittojen kaltainen sujuva mitta puolestaan kätkee alistamisen esteettisesti pönkitettyyn totalitarismiin. Nämä mainiot tulkinnat sekä Müller-Schollin ilmeinen ja sympaattinen innostus hänen vastatessaan yleisön kysymyksiin saivat toivomaan, että puhuja olisi keskittynyt myös esitelmässään enemmän Hölderlinin kuin Brechtin tulkittamiseen. Samoin kuulijaa jäi ehkä vaivaamaan se, että Brechtin politiikka jätti täysin varjoonsa Hölderlinin poliittisuuden.

Hölderlinin näkemys historiasta ja politiikasta on joka tapauksessa huomattavasti monitulkintaisempi, moniulotteisempi ja vaikeampi hahmottaa kuin Brechtin teatteripolitiikka.

Artemi Magun avasi puheenvuoronsa hyvillä Kant- ja Badiou-kontekstualisoinneilla. Näitä miehiä käsiteltiin varsin viihtyvästi ja antoisasti, mutta tunnin esitelmäajasta tuhrautui jälleen suurin osa muuhun kuin Hölderliniin. Täytyy toki myöntää, että pohjustuksen ideat olivat tärkeitä. Magunin mukaan Kant näki vallankumouksen laittomana ja mitattomana (Hölderlinin *Unmaß*) tapahtumana, jonka merkityksen kiinnittää vasta jäljessä tuleva historiallinen ymmärrys. Vallankumous on kantilaisittain ajateltuna siis tulkinta, joka seuraa vallankumousta ja määrittää sen tapahtumat kumouksellisiksi, nimeää kumouksen. Magunin mukaan aika on tapahtumallista juuri siksi, että se voi (ehkä juuri Hölderlinin kesuurin tyhjässä pisteessä tai leikkauskohdassa) kääntyä takaisin itseensä ja vaatia itsensä uudelleenlukemista kohtalokkaasti.

Päällimmäiseksi kokemukseksi seminaarista jäi ajatusten ja tulo-kulmien suuri määrä. Hölderlin lienee siitä harvinainen tapaus, ettei hänen tuotantoaan ole saatu tulkittua selvähahmoiseksi, ratkaistuksi ajatusmonoliitiksi parissa sadassa vuodessa. Seminaarin esiintyjien huomattavan erilaiset lähtökohdat ja painotukset todistivat, ettei Hölderlinin ajattelua ole pureksittu loppuun.

Hölderlin-tulkintoissa ja niistä ponnistavassa historian ja politiikan ajattelussa olisi varmasti päästy paljon pitemmälle, jos käsittely olisi rajattu tiukemmin. Mitä enemmän seminaarista saa irti, sitä enemmän jää toivomaan. Keskustelu toki jatkuu viimeistään loppuvuodesta, kun *niin & näin* palaa asiaan Hölderlin-teemassaan. Samoihin aikoihin julkaistaan myös Hölderlinin koottujen runojen sekä teoreettisten fragmenttien käännoökset.

Maria Valkama